

DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2023-63-02>
УДК 930.2:003.321]:929.731:94(399.7)(=827)"04"

Максим Стюфляєв

магістрант історії

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: stufflaev@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6690-8762>

ОДНЕ ІМ'Я — ОДНА ОСОБА: ПРОБЛЕМА РЕКОНСТРУКЦІЇ СПИСКУ РАННІХ ЦАРІВ П'ЄДРАС-НЕГРАСА ЗА ІЄРОГЛІФІЧНИМИ ТЕКСТАМИ З ЙАШЧІЛАНА¹

Статтю присвячено важливому епізоду ранньої історії двох сусідніх царств, розташованих у західній частині низинної зони майя: Йашчілана і П'єдрас-Неграса.

Як цитувати: Стюфляєв, М. Одне ім'я — одна особа: проблема реконструкції списку ранніх царів П'єдрас-Неграса за ієрогліфічними текстами з Йашчілана. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*, вип. 63, 2023, с. 30-61. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2023-63-02>

How to cite: Styuflyayev, M. One Name, One Person: The Problem of Reconstructing the List of Early Kings of Piedras Negras in Light of the Hieroglyphic Texts from Yaxchilan. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History*, no. 63, 2023, pp. 30-61. DOI: <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2023-63-02> (In Ukrainian)

© Стюфляєв М., 2023

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

¹ Автор сердечно дякує своїм українським колегам-майяністам Марії Стаднік, Юрієві Полоховичу та Вікторіві Талаху, які ознайомилися із чорновим рукописом статті й дали низку важливих зауважень щодо її змісту, а також люб'язно надали свої авторські ілюстрації. Саймону Мартіну (Simon Martin, *University of Pennsylvania Museum*) і *Peabody Museum of Archaeology and Ethnology at Harvard University* дякую за дозволу використати у статті промальовки монументів. Також широко дякую перекладачці Марії Пухлій за допомогу в редагуванні англомовного резюме. Нарешті, висловлюю глибоку вдячність моєму науковому керівникові Сергію Сорочану, який підтримав ідею написання цієї статті і порадив подати її до «Вісника ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»».

Упродовж майже всієї класичної доби історії майя (III–X ст. н. е.) названі держави ворогували між собою та претендували на домінування в регіоні Верхньої Усумасінти. У статті розглянуто дискусійні питання, пов'язані із заснуванням династій Йашчілана та П'єдрас-Неграса, а також висвітлено початковий етап їхнього воєнного протистояння, який припав на другу половину V ст. Зазначено, що родоначальники обох царських домів, імовірно, були особами немісцевого походження — вони переселилися до своїх нових столиць ззовні. Головними джерелами, використаними в роботі, є ієрогліфічні написи з Йашчілана: одвірки 11, 35, 37 і 49 та ієрогліфічні сходи 1. У названих текстах міститься перелік місцевих царів, а також коротко описано їхні воєнні тріумфи. Зокрема сказано, що сьомий правитель Йашчілана Хац'оом-Холь і його наступник Йашуун-Бахлам II здобували перемоги над П'єдрас-Неграсом та захоплювали цінних бранців. У зв'язку із обома війнами згадується правитель П'єдрас-Неграса на ім'я Іцам-К'ан-Ахк. Спочатку не раніше другої половини 450-х рр. Хац'оом-Холь полонив самого Іцам-К'ан-Ахка, а наприкінці 460-х або у 470-х рр. Йашуун-Бахлам II взяв у полон воєначальника, який служив Іцам-К'ан-Ахку. В історіографії міцно утвердилася думка, що на тріумфальних монументах з Йашчілана згадано двох різних владарів, які послідовно обіймали трон П'єдрас-Неграса: Іцам-К'ан-Ахка I («Правитель А») та Іцам-К'ан-Ахка II («Правитель В»). Однак перебування на троні двох поспіль царів майя із однаковим іменем суперечило би усталеній практиці зміни коронаційних імен: в історії Йашчілана і П'єдрас-Неграса прямий спадкоємець престолу ніколи не повторював імені попередника. Крім того, на монументах з Йашчілана згадано тільки про полон ворожого царя, а не про його смерть. Історія майя рясніє прикладами, коли переможений правитель після полону повертався додому і владарював у своїй державі ще багато років. Саме так могло статися у випадку із Іцам-К'ан-Ахком I. Проте існує ще простіше імовірне пояснення подвійної згадки про нього. У суспільстві майя класичної доби підлегли правителі та сановники зберігали особистий зв'язок зі своїм зверхником навіть після смерті останнього. Воєначальник із П'єдрас-Неграса міг залишитися людиною Іцам-К'ан-Ахка I, навіть якщо його владар на час повторної війни давно вже загинув у полоні. Отже, достатньо вагомих підстав для розрізнення раних царів П'єдрас-Неграса Іцам-К'ан-Ахка I та Іцам-К'ан-Ахка II немає. Більш імовірно, що в обох випадках у Йашчілані згадано одну й ту саму особу — ворожого царя Іцам-К'ан-Ахка I, а список правителів П'єдрас-Неграса потребує уточнення.

Ключові слова: майя класичної доби, ієрогліфічні тексти, політична історія, Йашчілан, П'єдрас-Неграс.

Ієрогліфічну писемність майя дешифрував у середині ХХ ст. наш видатний співвітчизник, уродженець Харківщини і студент Харківського державного університету імені О. М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) Юрій Кнорозов. Саме Кнорозов переконливо довів, що писемність майя належала до словесно-складового типу, тобто поєднувала знаки, які позначали цілі слова (логограми) і знаки-склади (силабограми). Також він коректно встановив читання багатьох ієрогліфів, чим підтвердив правильність власних висновків (Knorozov 1952). Втім, на Заході відкриття радянського вченого сприйняли не одразу — за обставин «холодної війни» діалогу перешкоджали політичні чинники та різка критика поглядів Кнорозова, що містилася в публікаціях найавторитетнішого майяніста того часу Еріка Томпсона (Coe 1992, 145-166). Самого Юрія Валентиновича комуністична влада СРСР майже не відпускала за кордон. Ізоляція аж ніяк не сприяла його науковим пошукам: позбавлений можливості повноцінного спілкування з колегами та прямого доступу до джерел, Кнорозов запропонував чимало хибних читань ієрогліфів. Через це перші його роботи часто кращі за пізніші.

Сучасний етап вивчення писемності майя розпочався у другій половині 1980-х рр. Він пов'язаний насамперед із роботою молодого покоління американських, британських і німецьких епіграфістів (Девід Стюарт, Стівен Хаустон, Саймон Мартін, Ніколай Грюбе та інші), які прийняли й розвинули досягнення Кнорозова. Головна ознака цього етапу — перехід від тлумачення окремих знаків до суцільного читання й перекладу текстів (Talakh 2019, 7). Значний прогрес у розумінні стародавнього письма докорінно змінив наше уявлення про історію майя. Якщо раніше її вивчали насамперед за колоніальними джерелами XVI–XIX ст., то тепер «заговорив» великий корпус пам'яток класичної доби (III–X ст. н. е.). Зразковим прикладом його дослідження вважається видана 1993 р. монографія С. Хаустона: «Ієрогліфи та історія Дос-Піласа: династична політика майя класичної доби» (Houston 1993). Найкращим доступним сьогодні загальним оглядом політичної історії майя залишається книга С. Мартіна та Н. Грюбе «Хроніка царів

і цариць майя». У цій праці стисло розповідається про одинадцять наймогутніших і найкраще досліджених царських династій класичної доби (Martin, Grube 2008).

В Україні різні аспекти політичної історії майя досліджували Віктор Талах, Юрій Полюхович та автор цієї статті. Окремо слід згадати кандидатську дисертацію Юрія Полюховича «Політико-династична історія держави майя Баакаль за матеріалами корпусу епіграфічних джерел Паленке (Лакамха)», захищену 2012 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Названа праця на сьогодні залишається найбільш ґрунтовним вітчизняним дослідженням політичної історії майя, базованим на читанні та перекладі ієрогліфічних текстів (Polyukhovych 2012).

Отже, епіграфіка майя — це відносно молода історична дисципліна, що нині динамічно розвивається. Особливість і складність роботи історика, який вивчає пору розквіту найвідомішої з цивілізацій Доколумбової Америки, полягає в неможливості звернутися до докладних наративних джерел. Розлогі оповіді про минуле, імовірно, колись містилися в паперових рукописах (кодексах), але жодна така книга класичної доби до сьогодні не збереглася. Головна причина загибелі манускриптів — несприятливий клімат. На відміну від Єгипту з його пустелями, у вологих тропіках Центральної Америки папір швидко псується та гние або стає ласою здобиччю для комах. Через це до нас дійшли тільки чотири порівняно пізніх кодекси майя: Дрезденський, Мадридський, Паризький та Грольє. Усі вони майже не містять оповідей про історичні події. Провідні теми цих пам'яток — ритуальні цикли календаря, астрономія, сприятливий та несприятливий час для принесення жертв богам або вчинення інших дій (Stadnik 2022).

Через відсутність паперових рукописів головним джерелом наших знань про минуле стають короткі написи, вирізьблені або розписані за наказом царів (зрідка вельмож) на кам'яних, дерев'яних чи ліпних монументах: стелах, вівтарях, настінних панелях, одвірках, тронах та інших пам'ятках. Такі офіційні тексти зазвичай приурочувалися до завершення важливих циклів календаря. Вони стандартні за формою

і містять тільки лаконічні повідомлення про важливі церемонії чи політичні події. Мова царських написів здебільшого суха й нагадує протокольний звіт. Крім опису різноманітних обрядів, у них нерідко згадувалися головні віхи біографії правителя: народження, воцаріння, шлюб, перемоги на війні тощо. Доволі часто цар оповідав про своїх предків і їхні славетні звершення (Stuart 1995, 98-118; Beliaev 2001, 30-37; Martin 2020, 54-60).

Зібравши докупи факти й натяки, розпорошені по сотнях монументальних написів, фахівці намагаються скласти з них більш-менш цілісну картину минулого, пропонують власні вірогідні інтерпретації подій. Будь-яка детальна історична реконструкція — це завжди бачення сучасного дослідника. Коли ж ми маємо справу з текстами майя класичної доби, така реконструкція стає особливо хиткою, адже вчені, на жаль, здебільшого не в змозі перевірити правдивість фактів, повідомлених у якомусь окремому джерелі, за допомогою порівняльного аналізу. Царі майя вкрай неохоче згадували на монументах про власні поразки, тож перебіг багатьох великих війн тепер відтворюється майже виключно за звітами переможців (однак див. про винятки в Martin 2020, 59). Часто про ту чи ту значущу подію відомо з єдиного напису, який зберігся випадково. За таких умов кожна нова знахідка здатна докорінно змінити усталені погляди. Втім, як ми покажемо далі в цій статті, наше уявлення про минуле майя можна уточнювати не лише завдяки виявленню нових джерел. Часом буває не менш важливо вміти подивитися свіжим поглядом на давно відомі й добре досліджені написи.

Майя ніколи не мали єдиної централізованої держави, подібної, скажімо, до Єгипту XVIII та XIX династій чи Месопотамії часів III династії Ура. У I тисячолітті нашої ери, коли їхня цивілізація досягла найвищого піднесення, низинну зону² було поділено між десятками

² Територія розселення майя дуже неоднорідна, тому її прийнято ділити на кілька частин. За природно-географічними особливостями виокремлюють Тихоокеанське узбережжя і гірську та низинну зони. Також у літературі набув популярності поділ на північну, центральну і південну області, зумовлений історичними обставинами. Розквіт цивілізації майя класичної доби географічно був пов'язаний насамперед із низинними центральною та північною областями (Grube 2001).

більших та менших царств, які часто-густо ворогували одне з одним (Martin, Grube 2008, 7) (див. мапу). Такі утворення інколи називають «містами-державами», але це некоректне означення, адже правителі великих міст панували не тільки у столиці, а й на околицях, призначали в залежні містечка і селища намісників (Houston, Inomata 2009, 175-176; Martin 2020, 86-88). У межах південних низин дослідники на підставі географії та історико-культурної специфіки виокремлюють кілька регіонів: Петен, долину ріки Пасьйон, долину Усумасінти (західний регіон) і долину ріки Мотагуа (південно-східний регіон) (Beliaev 2003). Кожен із них, своєю чергою, поділяється на менші частини.

Ядром класичної цивілізації майя вважається історичний регіон Петен, що охоплює територію однойменного департаменту в Гватемалі, а також південний схід сучасного мексиканського штату Кампече, південно-західну частину Кінтана-Роо, схід Табаско та Західний Беліз. Саме там було засновано найдавніші династії і знайдено перші відомі в низинах писемні пам'ятки. Політичний устрій, сформований царствами Петену в II–IV ст. н. е., згодом поширився далі на захід та південний схід (Martin, Grube 2008, 35). У Петені боролися за панування наймогутніші держави майя — Тікаль і Калакмуль, суперництво яких безпосередньо позначалося на долі менших царств та периферійних регіонів.

У цій статті ми звернемося до історії однієї з периферій, а саме долини Верхньої Усумасінти — ріки, що тече в західній частині низин майя. Упродовж майже всієї класичної доби тут не припинялося запекле суперництво двох сусідніх царств: Йашчілана і П'єдрас-Неграса³. Обидві держави прагнули домінувати в регіоні. Заради досягнення цієї мети царі П'єдрас-Неграса охоче зверталися по допомогу до могутніших гегемонів: спершу Теотівакана і Тікаля, а потім Калакмуля. На короткий час їм вдавалося досягти успіху, однак за першої-ліпшої нагоди Йашчілан позбувався небажаної опіки. Його правителі також могли похвалитися воєнними перемогами. Тривале суперництво

³ Йашчілан та П'єдрас-Неграс, як і Тікаль, Калакмуль або Паленке, — це сучасні назви археологічних пам'яток, на території яких розташовувалися столиці стародавніх царств.

стало врешті-решт чи не головною причиною стрімкого занепаду як Йашчілана, так і П'єдрас-Неграса в першій третині IX ст. (Stuart 1999; Martin, Grube 2008, 116-153).

Початок класичної доби історики традиційно пов'язують із 250 р. н. е. Звісно, це умовна межа, адже держави майя почали формуватися ще за середньої та пізньої докласики (1000 р. до н. е. — 250 р. н. е.), тоді ж з'явилися перші зразки монументальної архітектури і скульптури (Houston, Inomata 2009, 75-104). Головною ознакою нового етапу вважається значне поширення писемності, зокрема царських написів на кам'яних пам'ятках (Martin, Grube 2008, 17). Найбільш раннім надійно датованим монументом на території низин наразі залишається стела 29 з Тікаля, встановлена 292 р. В ієрогліфічних текстах з Тікаля, Наранхо, Йашчілана, Копана та багатьох інших міст збереглися особливі спадкові титули, що фіксували число правителів, які обіймали трон, починаючи від засновника певної династії (Grube, Martin 2001, II-14-II-21; Martin 2003, 5). Скажімо, в Тікалі у VIII ст. панував Йіхк'ін-Чан-К'авііль, двадцять сьомий цар у ряду від Йаш-Ехб-Шоока — першого історично засвідченого місцевого владаря. Аналіз таких пронумерованих списків показує, що заснування деяких царських домів Петену мало припадати приблизно на 200 р. до н. е. (Martin 2016, 533). Від цього раннього часу не збереглося писемних джерел, але, наприклад, Вашактун ще перед початком класичної доби був вагомим політичним центром із монументальною архітектурою (Kováč 2014).

У містах, розташованих на захід від Петену, перші згадки про царів з'являються значно пізніше. На жаль, рання історія Йашчілана з археологічного погляду досліджена погано, зате написи на монументах дозволяють певною мірою заповнити цю прогалину. Повний перелік перших десяти правителів міста зберігся на чотирьох одвірках зі «Споруди 12», а також у довгому тексті ієрогліфічних сходів 1. Усі ці пам'ятки дійшли до нас завдяки енергійній діяльності одного з найвідоміших царів Йашчілана Йашуун-Бахлама IV (752–768). Одвірки 11, 35, 37 та 49 було створено ще в середині VI ст., але Йашуун-Бахлам IV наказав перенести їх до «Споруди 12» з якоїсь невідомої більш ранньої

будівлі і в такий спосіб зберіг названі монументи для нащадків (Mathews 1988, 68-69). Ієрогліфічні сходи 1 з Йашчілана — це вже пам'ятка самого Йашуун-Бахлама IV, проте її текст викарбувано поверх затертого давнішого напису. Це один із яскравих прикладів того, як царі майя пропагували вигідне їм бачення минулого: тексти, що відповідали поточним політичним інтересам, зберігалися й відтворювалися, натомість небажані написи знищувалися (Stuart 1995, 171-176; Styuflyayev 2023).

Хронологія правління найбільш ранніх царів Йашчілана залишається предметом жвавих дискусій. Різні дослідники пропонували кілька альтернативних реконструкцій, проте жодна з них поки не може вважатися остаточно доведеною (Mathews 1988, 19; Schele 1991, 74-78; Nahm 1997, 65-67; Nahm 2006, 31-35; Martin, Grube 2008, 118-119). Проблема полягає в тому, що на одвірках зі «Споруди 12» дат майже немає, а текст ієрогліфічних сходів 1 погано зберігся, і події в ньому датовано за циклічним Календарним колом, позиції якого повторюються раз на кожні 52 роки⁴. Перша надійно відома дата в історії Йашчілана —

⁴ Календар майя складний і поєднує одразу кілька систем відліку часу: 260-денний ритуальний цикл *цольк'ін*, 365-денний сонячний рік *хааб* та Довгий рахунок. Ритуальний і сонячний календарі застосовувалися одночасно, тож кожен день мав особливе позначення як за *цольк'іном*, так і за *хаабом*: 8 Іміш 4 Йашк'ін, 9 Ік' 5 Йашк'ін тощо. Такі комбінації дат утворюють циклічний відтинок, який прийнято називати «Календарним колом», і повторюються раз на приблизно 52 роки. У Мезоамериці це була головна форма вимірювання часу. Календарне коло зручне для фіксування днів у межах невеликого періоду тривалістю в кілька років чи десятиліть, але за його допомогою складно визначити точний час події, що сталася тисячу або навіть сто років тому, адже на таких значних проміжках циклічні дати повторюються. Тому, окрім *цольк'іна* і *хааба*, майя використовували абсолютний відлік часу — так званий «Довгий рахунок». Він дозволяв визначити, скільки днів минуло від початкової дати, і зазвичай записувався як послідовність п'яти періодів: чотирьохсотліть, двадцятиліть, 360-денних років, двадцятиденних місяців та днів. У сучасних публікаціях їх позначають цифрами через крапку. Така система дозволяла надійно зафіксувати в часі майже будь-яку реальну чи легендарну подію, тому, якщо на монументі наведено Довгий рахунок, його хронологія зазвичай відома із точністю до дня. На жаль, деякі написи майя містять лише Календарне коло, і їхнє точне датування є проблемним, якщо не підкріплюється додатковими даними (Thompson 1950, 66-128, 141-217; Stuart 2011, 132-194; Styuflyayev 2019).

9.0.19.2.4, 2 К'ан 2 Йаш (17 жовтня 454 р.)⁵. Того дня сьомий місцевий цар Хац'оом-Холь освятив у Йашчілані нову будівлю⁶. Спираючись на цю точку відліку, вчені намагаються розрахувати дати коронації попередників Хац'оом-Холя. Відповідно до різних хронологічних схем правління засновника династії Йопаат-Бахлама I має припадати на початок чи середину IV ст.

Однак незалежно від того, коли владарював Йопаат-Бахлам I, є підстави вважати, що він не народився в Йашчілані, а прибув туди з Петену. До такого висновку спонукає аналіз двох «емблемних ієрогліфів», які використовували нащадки першого владаря. «Емблемними ієрогліфами» в літературі прийнято називати найпоширеніші спадкові царські титули, що вказували на належність правителя до певної династії. Ці стандартні й повторювані комбінації знаків є ключем до розуміння політики майя. Зазвичай вони складаються із трьох частин, з яких дві є сталими, а третя навпаки змінюється, роблячи кожну «емблему» особливою (Berlin 1958). Постійні компоненти титулу утворювали словосполучення «священний владар», а варіативний блок відрізняв династію від інших. Варто наголосити, що «емблемний ієрогліф» позначав саме родову належність царя, а не територію, на якій він панував (Tokovinine 2013, 57-86)⁷. Якщо через ті чи ті обставини вінченосна особа полишала батьківщину й переселялася до нової столиці, вона зберігала за собою

⁵ Тут і далі дати календаря майя переведено в григоріанський календар відповідно до кореляції 584286, що її запропонували С. Мартін та Д. Скінмор (Martin, Skidmore 2012).

⁶ YAX: Lnt. 21, A1-D2 (напис опубліковано в: Graham, von Euw 1977, 3:49).

⁷ Такий погляд не одразу усталився в науці. Донедавна провідні епіграфісти ототожнювали змінний компонент титулів із назвою держави, де правив владар (Mathews 1991, 26). Через це в науковій літературі можна натрапити на згадки про *Канульське* царство, *Па'чанське* царство тощо. Велику роль у переосмисленні значення «емблемних ієрогліфів» відіграли знахідки в Шунантунічі (Helmke, Awe 2016a; Helmke, Awe 2016b). На сьогодні вже очевидно, що наймогутніші династії майя не були монолітними — вони ділилися на внутрішні фракції, які часто-густо ворогували між собою та укладали союзи із противниками родичів. Розглядати ці розрізнені групи як єдине «царство» із чітко окресленою територією абсолютно некоректно.

старий титул. Скажімо, тікальський царевич Бахлах-Чан-К'авіілл заснував династію правителів Дос-Піласа, відокремленого від Тікаля відстанню в понад 100 кілометрів, однак продовжив використовувати «емблему» своїх предків (Houston 1993, 97-101).

Крім «емблемних ієрогліфів», тексти майя рясніють різноманітними топонімами, зокрема стародавніми назвами міст або їхніх частин (Stuart, Houston 1994). При цьому в окремих випадках царський титул збігався із назвою столиці, з якої владарювала та чи та династія, але частіше жодної схожості між ними не помітно. Хоча «емблемні ієрогліфи» вказували насамперед на родовід царя, вони мали безпосередній стосунок до топоніміки, адже змінна частина кожного титулу — це назва місцевості, що з тих чи тих причин стала визначальною для самоідентифікації династії або вважалася місцем її походження (Tokovinine 2011, 99-100; Tokovinine 2013, 61-79). Наприклад, одна династія могутніх царів, що боролася за гегемонію в світі майя, у різний час правила із Цібанче, Калакмуля та, можливо, інших міст, але завжди іменувалася «Священними *Канульськими* Владарями», бо місцевість *Кануль* була їхньою батьківщиною (Martin, Velasquez 2016).

Царі Йашчілана мали два «емблемні» титули: «Священний *Па'чанський* Владар» та «Священний *Каахський* (?) Владар» (див. ілюстрацію 1а-б)⁸. Завдяки тексту на стелі 1 з Дос-Каобас ми знаємо, що первинно це були дві різні династії, кожна зі своїм окремим ліком правителів (Stuart 2007, 31). В якийсь момент вони об'єдналися, можливо, завдяки династичному шлюбу. Цікаво, що титули «Священного *Па'чанського* Владаря» та «Священного *Каахського* (?) Владаря», окрім Йашчілана, використовували також правителі Ель-Соца — важливого міста в Центральному Петені, розташованого на захід від Тікаля (Houston 2008; Looper, Polyukhovych 2022, 33).

⁸ Читання змінного компонента першої «емблеми» царів Йашчілана як **PA'CHAN** обґрунтував С. Мартін (Martin 2004a). Читання другої «емблеми» як **KAAJ** запропонував Альберт Давлетшин. Останнє наразі не є остаточно доведеним, тому приймається зі знаком питання як добре аргументована гіпотеза (див. детальніше: Safronov 2006, 178).

Точний час заснування династії Ель-Соца невідомий, але в IV–VI ст. місто переживало економічне й політичне піднесення. Тамтешні *па'чанські* владарі тоді укладали союзи з сусідами, зводили пишно оздоблені храми й часто згадувалися як власники престижної розписної кераміки та інших коштовних речей (Houston, Garrison, Román 2018; Looper, Polyukhovych 2016). Наразі нам бракує доказів для остаточного висновку, проте доволі обгрунтованим видається припущення, що перший цар Йашчілана Йопаат-Бахлам I був родичем правителів Ель-Соца, представляв бічну гілку цієї династії. З тих чи тих причин він, імовірно, залишив батьківщину в Петені, вирушив на захід і, діставшись долини Усумасінти, оселився на новому місці. Заснувавши династію Йашчілана, Йопаат-Бахлам I зберіг за собою титули «Священного *Па'чанського* Владаря» та «Священного *Каахського* (?) Владаря».

Відома нам історія П'єдрас-Неграса також починається з оповіді про подорож майбутнього правителя — цього разу його переселення прямо згадується в ієрогліфічному тексті. Царі П'єдрас-Неграса використовували різні титули, найпопулярнішими серед яких були «емблеми» «Священний *Йокібський* Владар» та «Владар *К'іна*'» (див. ілюстрацію 1в-г). Аналіз джерел дозволяє зробити висновок, що другий титул є суто місцевим. У написах на монументах із сусідніх міст («Панель рабів» з Паленке, одвірок 1 з Лаштуніча та інші) П'єдрас-Неграс неодноразово згадано саме як *К'іна*⁹. Натомість емблему «Священний *Йокібський* Владар» царі П'єдрас-Неграса, імовірно, «принесли» зі своєї прабатьківщини. Таємнича місцевість *Йокіб*, точне розташування якої наразі невідоме, кілька разів згадується на вівтарі 1 із П'єдрас-Неграса. Оповідь там починається з легендарної давнини

⁹ PAL: Tab. Sl., D31; LTI: Lnt. 1, K1. Марк Зендер свого часу висунув гіпотезу, що *К'іна* — це стародавня назва П'єдрас-Неграса як міста (Zender 2002, 170-176). Його інтерпретацію підтримали не всі дослідники, бо з написів нам відомий інший топонім П'єдрас-Неграса, для якого Олександр Токовінін запропонував достатньо обгрунтоване читання *Мук'іхтуун* (Stuart 2004; Beliaev, Safronov 2013, 533). Втім, суперечність тут лише гадана. Те, що ми називаємо «містами майя», самі їхні мешканці сприймали як сукупність багатьох місцин, тож окремі частини Тікаля або Копана мали в давнину свої власні назви. Так само топонім *К'іна* міг стосуватися не всього П'єдрас-Неграса, а якоїсь його важливої точки, перетвореної правителями міста на династичний титул.

і продовжується описом календарних обрядів, виконаних у *Йокібі* в 297 та 435 рр. (Houston et al. 2003, 225; Tokovinine 2013, 74-76). Усі ці події сталися не в П'єдрас-Неграсі і взагалі передували початку місцевої історії. Згідно з довгим написом на іншому тамтешньому монументі, троні 1, «Священний *Йокібський* Владар» К'ініч-Йат-Ахк I не раніше 454 р. «оселився» у П'єдрас-Неграсі. Вжите дієслово означає, що він дістався до своєї нової столиці ззовні, певно, прибув туди з *Йокіба* (Beliaev, Safronov 2013, 552-553; Martin 2020, 129-132).

В історії майя добре відомі аналогічні приклади перенесення царської резиденції. Зокрема, нащадок *токтахнських* владарів Буц'ах-Сак-Чік у 490 р. залишив *Токтахн* та «оселився» в місті *Лакамха*, більш відомому тепер як Паленке (Martin, Grube 2008, 157; Polyukhovych 2012, 107). Переселення К'ініч-Йат-Ахка I поклато початок виникненню на Верхній Усумасінті важливого політичного осередку, здатного конкурувати з Йашчіланом. Свідчення писемних джерел у цьому випадку добре узгоджуються із археологією: після 400 р. в П'єдрас-Неграсі спостерігалось стрімке перетворення невеличкого раннього селища на столичне місто з монументальною архітектурою (Houston et al. 2003, 222-226).

Одразу після того, як П'єдрас-Неграс став новою регіональною силою, почалася його запекла ворожнеча з сусідом. На жаль, відтворити об'єктивну картину ранніх етапів цього конфлікту складно, бо ми знаємо про нього насамперед завдяки пропагандистським переможним реляціям із Йашчілана. Згадані вище тексти на одвірках зі «Споруди 12» та ієрогліфічних сходах 1 дещо різняться за формою, проте оповідають про ті самі події. На одвірках 11, 35, 37 і 49 міститься послідовний перелік царів Йашчілана від першого до десятого. Історичну інформацію в цих написах подано відповідно до чіткого спільного шаблону, тобто ми явно маємо справу із фрагментами цілісної оповіді (Mathews 1988, 70-78). На початку вказується точне місце кожного наступного правителя Йашчілана в династичному списку, наприклад: «першим став владарем Йопaat-Бахлам, *па'чанський* владар... третім став владарем Йашуун-Бахлам, *па'чанський* владар» і так далі. Після імені й титулу місцевого царя неодмінно йде ієрогліф **T78:514**, значення якого ми розглянемо

пізніше¹⁰. Нарешті, наприкінці кожної фрази згадується ще одна особа, але тепер уже чужинець — виходець із того чи того сусіднього царства. Як приклад наведемо речення, записане у блоках A7-D3 одвірка 37 з Йашчілана: «дев'ятим став владарем “Knot-eye”-Бахлам, *па'чанський* владар, **ye-T78:514** Чак-Мат-Йаш-Укуум, володар списа Йат-...на, владаря *Ак'е'*» (напис опубліковано в: Graham 1979, 3:83; український переклад див. також у: Polyukhovych 2012, 521-522) (див. ілюстрацію 2).

У тексті ієрогліфічних сходів 1 з Йашчілана колись містився ще довший список місцевих царів — від першого до шістнадцятого. Напис погано зберігся, але загальна його структура зрозуміла. Кожен фрагмент починається датою Календарного кола — це день, коли відбулася коронація чергового *па'чанського* владаря. Після опису воцаріння йде інтервальне число, що хронологічно з'єднує коронацію з наступною подією. Розповідь про цю другу подію здебільшого дублює інформацію, яку ми вже знаємо завдяки текстам зі «Споруди 12»: після інтервального числа знову йдуть ієрогліфи **ye-T78:514-je** та наводяться імена й титули чужинців (Mathews 1988, 78-91; Nahm 1997; Nahm 2006). Таким чином, написи на групі одвірків та ієрогліфічних сходах 1 значною мірою паралельні. В них ідеться про ті самі епізоди ранньої історії Йашчілана, хоча спосіб викладу інформації дещо відрізняється. Завдяки ієрогліфічним сходам 1 ми, зокрема, достеменно знаємо, що коронація чергового правителя Йашчілана і згадка про вихідця з сусіднього царства — це дві різні події, чітко відмежовані одна від другої в часі.

¹⁰ Цифри після літери T вказують номер ієрогліфічного знака в каталозі Е. Томпсона (Thompson 1962). У латинізованій транслітерації текстів, створених ієрогліфами майя, логограми пишуться грубим шрифтом великими літерами (**SAK, PAKAL, JUKUUB**), а знаки-склади та голосні — малими (**ba, mo, lu**). Через ризик поєднують знаки, розташовані в одному ієрогліфічному блоці. Фонетична транскрипція слів майя позначається *курсивом*. Написам майя притаманна унікальна графічна особливість — у більшості випадків знаки сполучалися в прямокутники, звані ієрогліфічними блоками. Кожен такий блок міг містити від одного до п'яти ієрогліфів, найчастіше два-чотири. В одному блоці можна було записати окреме слово, стале словосполучення чи фразу, наприклад ім'я і титули царя. За загальним правилом із блоків, своєю чергою, утворювали парні вертикальні стовпчики, що читалися зліва направо і згори вниз. Якщо пронумерувати їх подібно до клітинок на шаховій дошці, порядок читання буде таким: A1-B1, A2-B2... і так до кінця стовпчика B. Далі читаються два наступні стовпчики: C1-D1, C2-D2 тощо.

Отже, написи з Йашчілана свідчать, що вже перші *па'чанські* владарі активно контактували з сусідами. Але якими були їхні зовнішні зносини: мирними чи ворожими? Стосовно цього питання в історіографії немає єдиної думки. Ще на початку 1990-х рр. авторитетні дослідники Лінда Шіле та Пітер Метьюз висунули гіпотезу, що в написах з Йашчілана перелічено дружні візити іноземних гостей, здійснені з нагоди сходження на трон *па'чанських* правителів (Schele, Mathews 1991, 234-239). До схожого висновку нещодавно дійшов також угорський епіграфіст Петер Біро. На його думку, ретроспективні тексти з Йашчілана містять описи ритуальних бенкетів та інших церемоній, приурочених до коронації місцевих владарів. Ці урочистості нібито відвідували почесні гості з сусідніх царств, що є доказом існування системи союзів і дружніх зв'язків між державами західного регіону майя в той час (Biro 2011, 84-86).

Утім, за детальнішого розгляду версія про дружні візити та спільні коронаційні церемонії видається вкрай сумнівною. Правильне розуміння природи відносин Йашчілана з сусідами залежить від інтерпретації ієрогліфа **T78:514** (див. ілюстрацію 3). Як уже зазначалося, цей знак постійно наявний після згадки чергового *па'чанського* владаря і передусе імені чужинця. Отже, за його допомогою описувався зв'язок між двома особами. Дискусія щодо точного читання й перекладу ієрогліфа наразі триває. Дослідники пропонували, зокрема, значення **ЕНТЕ'**, «звершення, здобуток», **УЕЈ-ТЕ'**, «гострий край, вістря списа», **ЕН-ТЕ'**, «спис із зубцями» і **АТ-ТЕ'** «пораховані (оплачені) списи» (Polyukhovych 2012, 74; Bernal 2015, 78; Tokovinine 2019, 83-86). Втім, попри такі розбіжності в деталях, загальний зміст можна надійно встановити за паралельними контекстами. Приміром, на сходах з Цібанче зворот **ya-T78:514-AJ** пов'язує *канульського* владаря Йукноом-Ч'еена I зі взятими ним у полон бранцями (Martin 2004b, 109-115). Так само на монументах з Паленке знак **T78:514** з'являється в сценах представлення полонених та описах переможних війн проти сусіднього міста Тоніна. Водночас у самій Тоніні він наявний, наприклад, на монументі 172, де зображено зв'язаного бранця із Паленке (див. ілюстрацію 4, блок B5). У 659 р.

правитель Паленке К'ініч-Ханааб-Пакаль здобув перемогу над Санта-Еленою та іншими ворожими царствами і з нагоди тріумфу освятив у своїй столиці нову споруду, в назві якої також фігурує ієрогліф **T78:514** (Sanchez et al. 2020, 11; Polyukhovych, Styuflyayev 2020).

На нашу думку, ці приклади не залишають жодних сумнівів стосовно того, що на одвірках зі «Споруди 12» та ієрогліфічних сходах 1 з Йашчілана описано воєнні звитяги місцевих владарів, а згадані поряд із ними представники сусідніх царств — це взяті в полон бранці. Саме такої інтерпретації сьогодні дотримуються Саймон Мартін, Стівен Хаустон та інші провідні епіграфісти. До сказаного можна додати, що в монументальній архітектурі майя класичної доби такий тип пам'яток, як ієрогліфічні сходи, взагалі здебільшого створювався для увічнення воєнних перемог. Нарешті, на користь висновку, що в розглянутих нами текстах ідеться зовсім не про дружні візити, свідчить напис на одвірку 35 з Йашчілана. Там сказано, що 17 січня 537 р. десятий *па'чанський* владар К'ініч-Татбу'-Холь II полонив чергового ворога. Цього разу в неволі опинився Навакаль-Тіпіна' — воєначальник могутнього *канульського* царя Туун-К'аб-Хіша. Важливого бранця, імовірно, привели в столицю переможців, де принесли в жертву божественним протекторам Йашчілана О'-Чахку та К'ан-Ві'-Чувааху (див. ілюстрацію 5)¹¹. Дослівно на монументі сказано, що Навакаль-Тіпіна' був «з'їдений» богами. Схожий приклад маємо в довгому тексті західної панелі з «Храму написів» Паленке. Там красномовно описується згадувана вже перемога К'ініч-Ханааб-Пакаля над Санта-Еленою. Сказано, що за кілька днів після битви подолані вороги прибули в Паленке, де їх «з'їли» місцеві боги й сам К'ініч-Ханааб-Пакаль (Martin, Zender, Grube 2002, II-26; Polyukhovych, Styuflyayev 2020). Очевидно, що про жодну зустріч союзників чи спільний святковий бенкет у цьому другому випадку йтися не може.

Отже, маємо довгий перелік воєнних звершень царів Йашчілана. Для теми нашого дослідження важливо звернути увагу на фрагменти одвірків 49 (блоки C4-C7) і 37 (блоки A1-B6) (див. ілюстрації 6 та 2).

¹¹ YAX: Lnt. 35, C4-D8 (напис опубліковано в: Graham 1979, 3:79).

В обох випадках описано перемоги відповідно сьомого та восьмого *па'чанських* владарів над П'єдрас-Неграсом. Ці оповіді дуже подібні, проте різняться в деталях. На одвірку 49 сказано, що сьомий правитель Йашчілана Хац'оом-Холь полонив *йокібського* владаря, тобто царя П'єдрас-Неграса, Іцам-К'ан-Ахка (напис опубліковано в: Graham 1979, 3:107). Натомість згідно з текстом одвірка 37 наступник Хац'оом-Холя Йашуун-Бахлам II взяв у полон особу, що була «володарем списа», тобто воєначальником, у *йокібського* владаря Іцам-К'ан-Ахка. Як бачимо, імена правителя чи правителів П'єдрас-Неграса в обох випадках збігаються. Точні дати битв невідомі, але приблизну хронологію розрахувати можна. Про Хац'оом-Холя ми знаємо, що він правив у Йашчілані в 454 р., приблизно тоді ж *йокібський* владар К'ініч-Йат-Ахк I «оселився» в П'єдрас-Неграсі. Раз так, перша війна Йашчілана з П'єдрас-Неграсом не могла статися раніше другої половини 450-х рр. Дата коронації Йашуун-Бахлама II частково збереглася на ієрогліфічних сходах 1 з Йашчілана. С. Мартін та Н. Грюбе гіпотетично реконструюють її як 9.1.12.7.8, 2 Ламат 1 Кех (22 листопада 467 р.) (Martin, Grube 2008, 119). Відповідно друга війна проти П'єдрас-Неграса могла відбутися наприкінці 460-х або у 470-х рр.

Таким чином, у другій половині V ст. Йашчілан двічі здобував перемогу над П'єдрас-Неграсом, і у зв'язку з обома війнами згадується *йокібський* владар Іцам-К'ан-Ахк. В інших відомих нам джерелах немає інформації про такого раннього царя чи царів П'єдрас-Неграса. Через брак свідчень складно навіть зрозуміти, йдеться в текстах з Йашчілана про одну особу чи про двох правителів з однаковим іменем. С. Мартін і Н. Грюбе вважають, що на одвірках 49 та 37 згадано двох різних владарів, які послідовно обіймали трон П'єдрас-Неграса: «Правителя А» і «Правителя В» (Martin, Grube 2008, 140). Таку інтерпретацію підтримали багато епіграфістів, і вона стала загальноприйнятою (Escobedo, Houston 2002, 138; Safronov 2006, 80; Biro 2011, 54; Martin 2020). Якщо дотримуватися цієї реконструкції, то цар Йашчілана Хац'оом-Холь взяв у полон правителя П'єдрас-Неграса Іцам-К'ан-Ахка I, а його наступник Йашуун-Бахлам II розбив військо Іцам-К'ан-Ахка II.

Однак чи існують вагомі підстави розрізнати двох раннях *йокібських* владарів, що мали однакові імена і хронологічно правили дуже близько один до одного? Головний аргумент на користь розділення лежить у логічній площині: якщо внаслідок першого конфлікту цар П'єдрас-Неграса опинився в полоні, то другу війну мав провадити вже його наступник. Втім, подібні міркування насправді недостатньо переконливі, водночас є підстави поставити під сумнів традиційне тлумачення джерел. По-перше, перебування на престолі двох поспіль правителів з однаковим іменем суперечило би усталеній практиці зміни коронаційних імен. Царі майя мали як особисте, «юнацьке» ім'я, так і коронаційне, отримане після сходження на престол. Останнє називалося «іменем, належним до пов'язання налобної пов'язки» — майяського відповідника корони. Наприклад, царевич з Караколя Сак-Віціль-Баах, пов'язавши чоло, почав іменуватися ... -О'хль-К'інічем II. Майже всі владарі майя класичної доби відомі нам тільки за коронаційними іменами. Їх обирали не випадково, а відповідно до тієї чи тієї місцевої традиції (Grube 2002). Списки пізніших правителів Йашчілана та П'єдрас-Неграса, що царювали в VII — на початку IX ст., нині відновлено майже повністю. Проаналізувавши ці переліки, ми не побачимо жодного прикладу слідування двох поспіль царів із однаковими іменами (див. Додаток 2). Імена могли повторюватися, але тільки через одне — онук часто брав коронаційне ім'я діда, проте син або інший прямиий спадкоємець ніколи не повторював імені свого батька (попередника). С. Хаустон першим звернув увагу на цю суперечність, але зробив висновки, протилежні нашим. На його думку, повторення царських імен означає, що між Іцам-К'ан-Ахком I та Іцам-К'ан-Ахком II мусив правити ще один владар, існування якого ніяк не підтверджується наявними джерелами (Escobedo, Houston 2002, 138). Панування такого «додаткового» царя, вочевидь, мало би бути дуже коротким і не перевищувати кількох років.

Проте чи обов'язково так розтягувати список раннях царів П'єдрас-Неграса і відводити на короткому хронологічному відтинку місце для трьох окремих правителів, один із яких не згадується в жодному відомому написі? На наш погляд, більш імовірно, що виділені Мартіном

та Грюбе «Правитель А» і «Правитель В» — це насправді одна й та сама особа, йокібський владар Іцам-К'ан-Ахк I. Почнімо із того, що на пам'ятках Йашчілана згадано тільки про полон ворожого царя, а не про його смерть. Політична історія майя рясніє прикладами, коли подоланий правитель домовлявся з переможцями, повертався на трон і панував у своїй державі ще багато років. Скажімо, цар Сейбаля Йіч'аак-Бахлам 735 р. зазнав поразки у війні проти Дос-Піласа, після чого був приведений в столицю переможців і «представлений» перед тамтешнім владарем-тріумфатором. Імовірно, між сторонами відбулися переговори, внаслідок яких Йіч'аак-Бахлам зберіг життя та навіть владу над Сейбалем: у 740-х рр. він згадувався в текстах звідти як союзник чи васал Дос-Піласа і виконував різні обряди спільно із колишніми противниками (Stuart 1995, 324-326). Так само правитель Паленке К'ініч-К'ан-Хой-Кітам II в 711 р. опинився у полоні в Тоніні, проте повернувся додому й правив ще майже десять років (Stuart 2003). Отже, немає нічого неймовірного в тому, що Іцам-К'ан-Ахк I міг у якийсь спосіб повернутися з полону, а згодом продовжив боротьбу проти своїх супротивників.

Однак існує ще простіше імовірне пояснення, чому Іцам-К'ан-Ахка I згадано в зв'язку з обома війнами Йашчілана проти П'едрас-Неграса. Якщо ми зіставимо тексти одвірків 49 та 37, то помітимо важливу відмінність між двома оповідями. Наслідком першої війни став полон Іцам-К'ан-Ахка I. Натомість під час повторного конфлікту в полоні опинився вже не сам цар, а його *yajawte'*. Цей високий титул, який часто трапляється в написах і належав особам із найближчого оточення царів, дослідники інтерпретують по-різному. Донедавна загальноприйнятим його перекладом було «Владар з древа», при цьому «дерево» вважали метафоричним позначенням роду. За такого тлумачення титул вказував на належність свого носія до певної родини і зазвичай мав стосуватися царських родичів (Grube 1996, 3). Однак у 2010 р. Альфонсо Лакадена відзначив зв'язок титулу *yajawte'* з воєнною іконографією та запропонував альтернативний переклад «володар списа». На його думку, це було одне з найвищих військових звань, подібне до рангу *yajawk'ahk'*, «володар вогню» (Lacadena 2010).

Отже, у полоні в Йашчілані опинився впливовий вельможа, імовірно, воєначальник, котрий служив Іцам-К'ан-Ахку I. У цьому контексті важливо наголосити, що в суспільстві майя класичної доби підлеглі правителі та сановники поєднувалися зі своїм зверхником глибоко особистим і сакральним зв'язком, який не успадковувався автоматично нащадками та не обривався навіть по смерті сюзерена. На так званій «Сент-Луїській колоні» владар *Ак'е'* «Ец'наб»-Чоой називає себе васалом правителя Тоніни К'ініч-Баакналь-Чахка, хоча той помер за сім років перед створенням монумента (Miller, Martin 2004, 141). Так само в написі на підставці для курильниці з «Групи IV» в Паленке під 706 р. згадано смерть вельможі, названого *сахалем* (провінційним намісником) К'ініч-Ханааб-Пакаля. Сам цей цар Паленке помер ще 683 р., проте намісник залишався «його людиною» до останнього власного подиху (Polyukhovych 2012, 149; Martin 2020, 100-101). Наведені приклади показують, що залежні владарі й сановники майя пов'язувалися із іменем того правителя, від якого одержали свій статус. Так само і в прикладі, який нас цікавить, переможений *yajawte'* цілком міг залишатися людиною Іцам-К'ан-Ахка I, навіть якщо сам його владар на час повторної війни давно вже загинув у полоні.

Поки що складно сказати однозначно, яке із двох запропонованих нами пояснень є більш вірогідним. У цій статті ми мали на меті показати, що усталене в історіографії розрізнення «Правителя *A*» і «Правителя *B*» з П'єдрас-Неграса позбавлене вагомих підстав. Ми вважаємо, що у зв'язку з обома війнами в Йашчілані згадано одну й ту саму особу — *йокібського* владаря Іцам-К'ан-Ахка I. Судячи з хронології, він був прямим спадкоємцем К'ініч-Йат-Ахка I, який близько 454 р. «оселився» в П'єдрас-Неграсі, тобто може вважатися другим місцевим царем. Такий порядок, між іншим, добре вписується у згадану вище традицію чергування імен «Священних *Йокібських* Владарів». Уточнений і оновлений список правителів П'єдрас-Неграса представлено в Додатку 1.

Список джерел та літератури / List of sources and literature

Beliaev, D. D. *Formirovanie i razvitie gosudarstvennoj organizacii u maya Petena v klassicheskij period (I tys. n. e')*: dis. ... kandidata ist. nauk. Moskva, 2001. (In Russian)

Беляев, Д. Д. *Формирование и развитие государственной организации у майя Петена в классический период (I тыс. н. э.): дис. ... кандидата ист. наук. Москва, 2001.*

Beliaev, D. D. *Istoriya maya v klassicheskij period: obshhij ocherk. Mesoamerika glazami russkih pervoprohodcev*, 2003, <https://web.archive.org/web/20101122170312/>, <http://www.mezoamerica.ru/indians/maya/maya-hist.html>. Дата perehliadu: 15 zhovtnia 2022. (In Russian)

Беляев, Д. Д. *История майя в классический период: общий очерк. Месоамерика глазами русских первопроходцев*, 2003, <https://web.archive.org/web/20101122170312/>, <http://www.mezoamerica.ru/indians/maya/maya-hist.html>. Дата звернення: 15 жовтня 2022.

Beliaev, D. D., Safronov, A. V. *Dinasticheskaya istoriya Yokiba vo vtoroj polovine VIII v. V sb.: A. G. Avdeev (Otv. red.), Voprosy epigrafiki. Vypusk 7. Chast' 1.* Moskva, 2013, s. 533-599. (In Russian)

Беляев, Д. Д., Сафронов, А. В. *Династическая история Йокиба во второй половине VIII в. В сб.: А. Г. Авдеев (Отв. ред.), Вопросы эпиграфики. Выпуск 7. Часть 1.* Москва, 2013, с. 533-599.

Berlin, H. El glifo "emblemata" en las inscripciones mayas. *Jornal de la Société des Americanistes*, №47, 1958, pp. 111-119.

Bernal, G. Glifos Enigm  ticos de la Escritura Maya: El logograma T514, Y EJ, "filo". *Arqueología Mexicana*, №135, 2015, pp. 78-85.

Biro, P. *The Classic Maya Western Region: A History*. Oxford, 2011.

Coe, M. *Breaking the Maya Code*. London and New York, 1992.

Escobedo, H., Houston, S. Arqueología e historia en Piedras Negras, Guatemala: síntesis de las temporadas de campo de 1997-2000. En: J.P. Laporte, H. Escobedo y B. Arroyo (editado), *XV Simposio de Investigaciones Arqueológicas en Guatemala, 2001*. Ciudad de Guatemala, 2002, pp. 135-144.

Graham, I., von Euv E. *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions, Volume 3, Part 1: Yaxchilan*. Cambridge, MA, 1977.

Graham, I. *Corpus of Maya Hieroglyphic Inscriptions, Volume 3, Part 2: Yaxchilan*. Cambridge, MA, 1979.

Grube, N. Palenque in the Maya World. In: M. Macri, J. McHargue (eds.), *Eighth Palenque Round Table*, 1993. San Francisco, 1996, pp. 1-13.

Grube, N. Volcanoes and Jungle – A Richly Varied Habitat. In: N. Grube (ed.), *Maya: Divine Kings of the Rain Forest*. Köln, 2001, pp. 21-31.

Grube, N. Onomástica de los gobernantes mayas. En: V. Tiesler, R. Cobos y M. G. Robertson (editado), *La organización social entre los mayas prehispánicos, coloniales y modernos: Memoria de la Tercera Mesa Redonda de Palenque, Vol. II*. Mexico y Merida, 2002, pp. 323-353.

Grube, N., Martin, S. *The Coming of Kings: Writing and Dynastic Kingship in the Maya Area between the Late Preclassic and the Early Classic*. Notebook for the XXV Maya Hieroglyphic Forum. Austin, 2001.

Helmke, C., Awe, J. Death Becomes Her: An Analysis of Panel 3, Xunantunich, Belize. *The PARI Journal*, Vol. 16 №4, 2016a, pp. 1-14.

Helmke, C., Awe, J. Sharper than a Serpent's Tooth: A Tale of the Snakehead Dynasty as Recounted on Xunantunich Panel 4. *The PARI Journal*, Vol. 17 №2, 2016b, pp. 1-22.

Houston, S. *Hieroglyphs and History at Dos Pilas: Dynastic Politics of the Classic Maya*. Austin, 1993.

Houston, S. *The Epigraphy of El Zotz*. Mesoweb Articles, 2008, <http://www.mesoweb.com/zotz/articles/ZotzEpigraphy.pdf>. Accessed: 10 Dec. 2022.

Houston, S., Escobedo, H., Child, M., Golden, Ch., Muñoz, R. The Moral Community: Maya Settlement Transformation at Piedras Negras, Guatemala. In: M. Smith (ed.), *The Social Construction of Ancient Cities*. Washington D.C, 2003, pp. 212–253.

Houston, S., Garrison, T., Román E. A Fortress in Heaven: Researching the Long Term at El Zotz, Guatemala. In: T. Garrison, S. Houston (eds.), *An Inconstant Landscape: The Maya Kingdom of El Zotz, Guatemala*. Louisville, 2018, pp. 3–45.

Houston, S., Inomata, T. *The Classic Maya*. Cambridge, UK and New York, 2009.

Knorozov, Yu. V. Drevnyaya pis'mennost' Central'noj Ameriki. *Sovetskaya etnografiya*, № 3, 1952, s. 100-118. (In Russian)

Кнорозов, Ю. В. Древняя письменность Центральной Америки. *Советская этнография*, № 3, 1952, с. 100-118.

Kováč, M. The Messages of Maya Ruins: Six Years of Research of the Slovak Archaeological Project in Guatemala (2009–2014). *Supplement of Historická Revue*, Vol. 25 № 10, 2014, pp. 1-28.

Lacadena, A. *Titulos militares en los textos jeroglíficos mayas del periodo clasico*. Ponencia presentada en 8 Congreso internacional de mayistas. Ciudad de Mexico, 2010.

Looper, M., Polyukhovych Y. A Familial Relationship Between Nobles of El Peru (Waka') and El Zotz (Pa'chan) as Recorded on a Polychrome Vessel. *Glyph Dwellers, Report 47*, 2016, <http://glyphdwellers.com/pdf/R47.pdf>. Accessed: 10 Dec. 2022.

Looper, M., Polyukhovych Y. Four Painted Vessels in the Nasher Museum of Art at Duke University. *Glyph Dwellers, Report 81*, 2022, <http://glyphdwellers.com/pdf/R81.pdf>. Accessed: 15 Nov. 2022.

Martin, S. In Line of the Founder: A View of Dynastic Politics at Tikal. In: J. Sabloff (ed.), *Tikal: Dynasties, Foreigners, and Affairs of State*. Santa Fe and Oxford, 2003, pp. 3-45.

Martin, S. A Broken Sky: The Ancient Name of Yaxchilan as Pa' Chan. *The PARI Journal*, Vol. 5, №1, 2004a, pp. 1-7.

Martin, S. Preguntas epigráficas acerca de los escalones de Dzibanché. En: E. Nalda (ed.), *Los cautivos de Dzibanché*. Ciudad de Mexico, 2004b, pp. 104-115.

Martin, S. Ideology and the Early Maya Polity. In: L. Traxler, R. Sharer (eds.), *Origins of Maya States*. Philadelphia, 2016, pp. 507-544.

Martin, S. *Ancient Maya Politics: A Political Anthropology of the Classic Period 150–900 CE*. Cambridge, 2020.

Martin, S., Grube, N. *Chronicle of the Maya Kings and Queens: Deciphering the Dynasties of the Ancient Maya*. London and New York, 2008.

Martin, S., Skidmore, J. Exploring the 584286 Correlation between the Maya and European Calendars. *The PARI Journal*, Vol. 13 №2, 2012, pp. 3-16.

Martin S., Velasquez E. Politics and Places: Tracing the Toponyms of the Snake Dynasty. *The PARI Journal*, Vol. 17 №2, 2016, pp. 23-33.

Martin, S., Zender, M., Grube, N. *Palenque and Its Neighbors*. Notebook for the XXVI Maya Hieroglyphic Forum. Austin, 2002.

Mathews, P. *The Sculpture of Yaxchilan*. Ph.D. dissertation. Yale University, New Haven, 1988.

Mathews, P. *Classic Maya Emblem Glyphs*. In: P. Culbert (ed.), *Classic Maya Political History: Hieroglyphic and Archaeological Evidence*. Cambridge, 1991, pp. 19-29.

Miller, M., Martin, S. *Courtly Art of the Ancient Maya*. London and New York, 2004.

Nahm, W. Hieroglyphic Stairway 1 at Yaxchilan. *Mexicon*, Vol. 19 №4, 1997, pp. 65-69.

Nahm, W. New Readings on Hieroglyphic Stairway 1. *Mexicon*, Vol. 28 №2, 2006, pp. 28-39.

Polyukhovych, Yu. Yu. *Polityko-dynastychna istoriia derzhavy maya Baakal' za materialamy korpusu epihrafichnykh dzherel Palenque (Lakamha)*: dys. ... kandydata ist. nauk. Kyiv, 2012. (In Ukrainian)

Полюхович, Ю. Ю. *Політико-династична історія держави майя Баакаль за матеріалами корпусу епіграфічних джерел Паленке (Лакамха)*: дис. ... кандидата іст. наук. Київ, 2012.

Polyukhovych Y., Styuyfyaev M. Between Scylla and Charybdis: Wars of Santa Elena with Palenque and Snake Kingdom in the Sixth and Seventh Centuries. *Glyph Dwellers, Report 64*, 2020.

Safronov, A. V. *Gosudarstva maya Zapadnogo regiona v klassicheskij period*: dis. ... kandidata ist. nauk. Moskva, 2006. (In Russian)

Сафронов, А. В. *Государства майя Западного региона в классический период*: дис. ... кандидата ист. наук. Москва, 2006.

Sánchez A., Polyukhovych Y., Cuevas M., Herbert L., Krempel G. The Hieroglyphic Stairway of House C, Palenque, Chiapas: New Approaches. *Mexicon*, Vol. 42 №1, 2020, pp. 7-11.

Schele, L. An Epigraphic History of the Western Maya Region. In: P. Culbert (ed.), *Classic Maya Political History: Hieroglyphic and Archaeological Evidence*. Cambridge, 1991, pp. 72-101.

Schele, L., Mathews, P. Royal Visits and Other Intersite Relationships among the Classic Maya. In: P. Culbert (ed.), *Classic Maya Political History: Hieroglyphic and Archaeological Evidence*. Cambridge, 1991, pp. 226-252.

Stadnik, M. A. *Mezoamerykans'ki kodeksy XIII–XVI stolittia: istoryko-kul'turne znachennia ta problemy rekonstruksii*: kvalifikatsijna robota mahistra. Kyiv, 2022. (In Ukrainian)

Стаднік, М. А. *Мезоамериканські кодекси XIII–XVI століття: історико-культурне значення та проблеми реконструкції*: кваліфікаційна робота магістра. Київ, 2022.

Stuart, D. *A Study of Maya Inscriptions*. PhD Dissertation. Vanderbilt University, Nashville, 1995.

Stuart, D. Una guerra entre Yaxchilán y Piedras Negras? En: H. Escobedo y S. Houston (editado), *Proyecto Arqueológico Piedras Negras, informe preliminar no. 2, segunda temporada, 1998*. Ciudad de Guatemala, 1999, pp. 389-392.

Stuart, D. Longer Live the King: The Questionable Demise of K'inich K'an Joy Chitam of Palenque. *The PARI Journal*, Vol. 4 № 1, 2003, pp. 1-4.

Stuart, D. The Paw Stone: The Place Name of Piedras Negras, Guatemala. *The PARI Journal*, Vol. 4 №3, 2004, pp. 1-6.

Stuart, D. *Inscriptions of the River Cities: Yaxchilan, Piedras Negras and Pomona*. Sourcebook for the XXXI Maya Meetings. Austin, 2007.

Stuart, D. *The Order of Days: The Maya World and the Truth about 2012*. New York, 2011.

Stuart, D., Houston, S. *Classic Maya Place Names*. Washington D.C., 1994.

Styuflyayev, M. I. Kalendar' maya: obshhie svedeniya. V sb.: *Prirozhdemnye mastera*. Moskva, 2019, s. 140-185. (In Russian)

Стюфляев, М. И. Календарь майя: общие сведения. В сб.: *Прирожденные мастера*. Москва, 2019, с. 140-185.

Styuflyayev, M. I. Istoriiia i propahanda v napysakh tsaria Yaxchilana Yaxuun Bahlama IV. U zb: O. Mashevs'kyj (red.), *USL Science II: naukovyj zbirnyk materialiv konferentsij (Kyiv, 2022)*. Odesa, 2023, s. 49-57. (In Ukrainian)

Стюфляев, М. И. Історія і пропаганда в написах царя Йашчілана Йашуун-Бахлама IV. У зб: О. Машевський (ред.), *USL Science II: науковий збірник матеріалів конференцій (Київ, 2022)*. Одеса, 2023, с. 49-57.

Talakh, V. M. *Vstup do ierohlifichnoi pysemnosti maya*. Kyiv, 2019. (In Ukrainian)

Талах, В. М. *Вступ до ієрогліфічної писемності майя*. Київ, 2019.

Thompson, E. *Maya Hieroglyphic Writing: An Introduction*. Washington D.C., 1950.

Thompson, E. *A Catalog of Maya Hieroglyphs*. Norman, 1962.

Tokovinine, A. People from a Place: Re-Interpreting Classic Maya Emblem Glyphs. In: C. Isendahl, B. L. Persson (eds.), *Ecology, Power, and Religion in Maya Landscapes. Acta Mesoamericana*, Vol. 23. Markt Schwaben, 2011, pp. 91-106.

Tokovinine, A. *Place and Identity in Classic Maya Narratives*. Washington D.C, 2013.

Tokovinine, A. Fire in the Land: Landscapes of War in Classic Maya Narratives. In: S. Morton, M. Peuramaki-Brown (eds.), *Seeking Conflict in Mesoamerica: Operational, Cognitive, and Experiential Approaches*. Louisville, 2019, pp. 77-100.

Zender, M. The Toponyms of El Cayo, Piedras Negras, and La Mar. In: A. Stone (ed.), *Heart of Creation: The Mesoamerican World and the Legacy of Linda Schele*. Tuscaloosa, 2002, pp. 166-184.

Додаток 1. Оновлений список правителів П'єдрас-Неграса

Ім'я царя	Роки правління
К'ініч-Йат-Ахк I	не раніше 454
Іцам-К'ан-Ахк I	після 454 – приблизно 470-ті
Йат-Ахк II	перед 508 — після 518?
?	близько 534
?	після 554
К'ініч-Йо'наль-Ахк I	603–639
Іцам-К'ан-Ахк II	639–686
К'ініч-Йо'наль-Ахк II	687–729
Іцам-К'ан-Ахк III	729–757
Йо'наль-Ахк III	758–766
Ха'-К'ін-Шоок	767–781
К'ініч-Йат-Ахк III	781–808

Додаток 2. Порівняння імен пізніх (VII–IX ст.) царів Йашчілана та П'єдрас-Неграса

Йашчілан	П'єдрас-Неграс
Йашуун-Бахлам III	К'ініч-Йо'наль-Ахк I
Іцамкокаах-Бахлам III	Іцам-К'ан-Ахк II
Йопаат-Бахлам II	К'ініч-Йо'наль-Ахк II
Йашуун-Бахлам IV	Іцам-К'ан-Ахк III
Іцамкокаах-Бахлам IV	Йо'наль-Ахк III
К'ініч-Татбу'-Холь IV	Ха'-К'ін-Шоок
	К'ініч-Йат-Ахк III

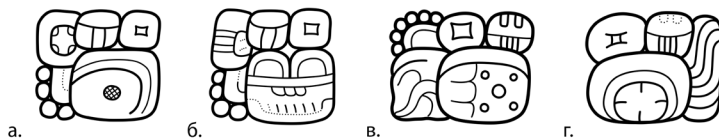

Рис. 1. «Емблемні ієрогліфи» Йашчілана та П'єдрас-Неграса:
 (а) титул «Священний *Каахський* (?) Владар»; (б) титул «Священний *Па'чанський*
 Владар»; (в) титул «Священний *Йокібський* Владар»; (г) титул «Владар *К'іна*».

Промальовки Марії Стаднік. © Marie Stadnik.

Fig. 1. Yaxchilan and Piedras Negras emblem glyphs:
 (a) «Holy *Kaaj* (?) Lord» title; (б) «Holy *Pa'chan* Lord» title; (в) «Holy *Yokib* Lord»
 title; (г) «*K'ina*' Lord» title. Drawings by Marie Stadnik. © Marie Stadnik.

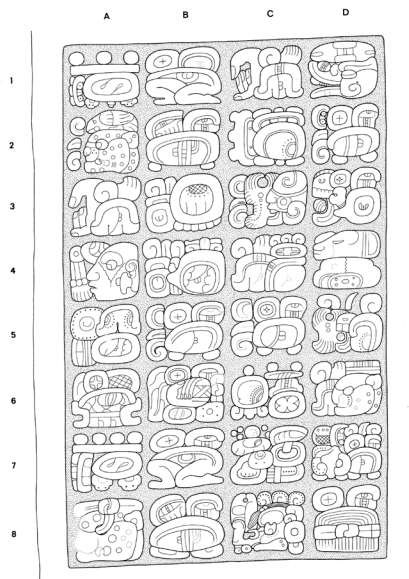

Рис. 2. Одвірок 37 з Йашчілана. Промальовка І. Грехема. © President and Fellows
 of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.8.

Fig. 2. Yaxchilan Lintel 37. Drawing by Ian Graham. © President and Fellows
 of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.8.

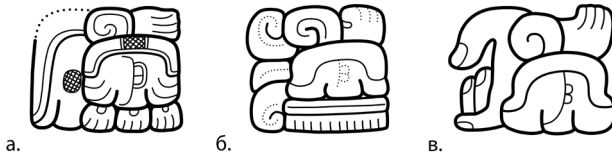

Рис. 3. Приклади ієрогліфа T78:514:
(а) ye-T78:514-je («Панель з Нотр-Дам», блок pA2); (б) ya-T78:514-AJ (Ієрогліфічні сходи з Цібанче, Монумент 18, блок B3); (в) ye-T78:514 (Одвірок 37 з Йашчілана, блок A3). Промальовки Марії Стаднік. © Marie Stadnik.

Fig. 3. Examples of the T78:514 glyph:
(a) ye-T78:514-je («Notre Dame Panel», block pA2); (б) ya-T78:514-AJ (Dzibanche Hieroglyphic Stairway, Monument 18, block B3); (в) ye-T78:514 (Yaxchilan Lintel 37, block A3). Drawings by Marie Stadnik. © Marie Stadnik.

Рис. 4. Монумент 172 з Тоніни. Промальовка Саймона Мартіна. © Simon Martin.

Fig. 4. Tonina Monument 172. Drawing by Simon Martin. © Simon Martin.

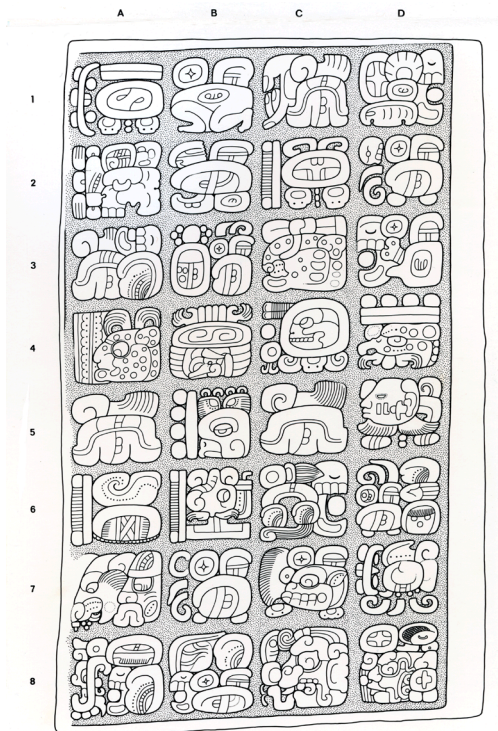

Рис. 5. Одвірок 35 з Йашчілана. Промальовка Іана Грехема.

© President and Fellows of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.7.

Fig. 5. Yaxchilan Lintel 35. Drawing by Ian Graham.

© President and Fellows of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.7.

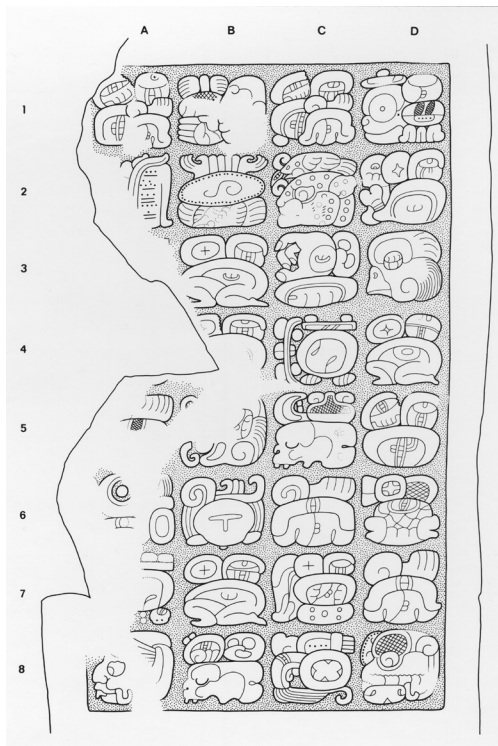

Рис. 6. Одвірок 49 з Йашчілана. Промальовка Іана Грехема.

© President and Fellows of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.22.

Fig. 6. Yaxchilan Lintel 49. Drawing by Ian Graham.

© President and Fellows of Harvard College, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, 2004.15.6.6.22.

Мапа 1. Зона розселення майя за Юрієм Полуховичем. © Yuriy Polyukhovych.

Map 1. The Maya area by Yuriy Polyukhovych. © Yuriy Polyukhovych.

Maksym Stuflyayev

MA student in History

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: stuflyayev@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6690-8762>

**ONE NAME, ONE PERSON: THE PROBLEM
OF RECONSTRUCTING THE LIST OF EARLY KINGS
OF PIEDRAS NEGRAS IN LIGHT OF THE HIEROGLYPHIC TEXTS
FROM YAXCHILAN**

This article is concerned with an important episode in the early history of two neighboring kingdoms located in the western part of the Maya lowlands: Yaxchilan and Piedras Negras. The two sites were at war with each other and sought dominance in the Upper Usumacinta region for almost the entire duration of Classic Maya history (3rd to 10th centuries AD). The article examines some controversial issues related to the founding of the Yaxchilan and Piedras Negras dynasties and highlights the initial stage of their military confrontation, which took place in the second half of the 5th century. It is shown that the founders of both royal houses were probably of non-local origin, having arrived in their new capitals from elsewhere. The main sources used in this work are hieroglyphic inscriptions from Yaxchilan: lintels 11, 35, 37, and 49 and Hieroglyphic Stairway I. These texts contain a list of local kings and a brief description of their military triumphs. In particular, it is mentioned that Jatz'oom Jol, the seventh ruler of Yaxchilan, and his successor Yaxuun Bahlam II gained victories over Piedras Negras and seized important captives. A ruler of Piedras Negras called Itzam K'an Ahk is mentioned in connection with both wars. Jatz'oom Jol captured Itzam K'an Ahk himself in the second half of the 450s at the earliest, and Yaxuun Bahlam II captured a military commander who served Itzam K'an Ahk in the late 460s or 470s. The opinion that two different rulers who successively sit on the throne of Piedras Negras, Itzam K'an Ahk I ("Ruler A") and Itzam K'an Ahk II ("Ruler B"), are mentioned on the Yaxchilan triumphal monuments is firmly established in historiography. However, having two successive Maya kings with the same name on the throne would have run contrary to the established practice of changing regnal names: the direct heir to the throne never repeated the name of their predecessor in the history of Yaxchilan and Piedras Negras. Besides that, the monuments from Yaxchilan only mention the capture of the enemy king, not his death. Maya history is replete with examples of defeated rulers returning home after being captured and ruling

their kingdoms for many more years. This is what may have happened to Itzam K'an Ahk I. However, there is a plausible explanation for his being mentioned twice that is even simpler. Subordinate rulers and dignitaries in Classic Maya society maintained a personal relationship with their overlords even after the death of the latter. A military commander from Piedras Negras could remain a man of Itzam K'an Ahk I even if his suzerain had died in captivity long before the second war. Therefore, there are no sufficient grounds for distinguishing between the early Piedras Negras kings Itzam K'an Ahk I and Itzam K'an Ahk II. It is much more likely that the same person, namely the enemy king Itzam K'an Ahk I, is mentioned in the inscriptions in Yaxchilan and the list of rulers of Piedras Negras requires correction.

Keywords: Classic Maya, hieroglyphic texts, political history, Yaxchilan, Piedras Negras.

Текст надійшов до редакції 02.04.2023.

The text was received by the editors 02.04.2023.

Текст затверджено до друку 10.06.2023.

The text is recommended for printing 10.06.2023.